

ФЕДОРЕЦЬ ВАСИЛЬ МИКОЛАЙОВИЧ,

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічних наук,
професійної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницька академія безперервної освіти»

ШУЛЯР ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії й методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти,
ректор Миколаївського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти

**АНТРОПОЛОГІЧНО-ЦІННІСНА
РЕФЛЕКСІЯ ФЕНОМЕНУ ГРУМІНГУ В КОНТЕКСТІ
УДОСКОНАЛЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Анотація. У статті практично орієнтовано розкривається феноменологія грумінгу як біопсихосоціального, тілесного і тілесно-рухового феномену. Авторами представлено освітні стратегії застосування знань про феномен грумінгу як складної системної поведінки, спрямованої на догляд за тілом, самоочищення, саморефлексію, самотерапію та комунікацію для вдосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури в умовах післядипломної освіти.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, вчитель фізичної культури, післядипломна освіта, грумінг, педагогіка здоров'я

Annotation. The article reveals the phenomenology of grooming as a biopsychosocial, bodily and bodily-motor phenomenon in a practically oriented way. The authors present educational strategies for applying knowledge about the phenomenon of grooming as a complex systemic behavior aimed at body care, self-cleaning, self-reflection, self-therapy and communication for improving the health-preserving competence of a physical culture teacher in the conditions of postgraduate education.

Key words: health care competence, physical culture teacher, postgraduate education, grooming, health pedagogy

Постановка проблеми. Компетентнісна модель освіти, яка є орієнтованою на освітні і життєві практики, зв'язана з розумінням і практично орієнтованим виділенням та осмисленням певної системи феноменів, які знаходяться в полі її діяльності. Тому для розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури визначальним є практично орієнтоване розкриття феноменології людини, у межах якої значимим є феномен грумінгу [1-4]. Указаний феномен в його практичному здоров'язбережувальному спрямуванні в педагогічній теорії і практиці натепер розкритий недостатньо, свідченням чого є обмежена кількість публікацій у науковій педагогічній літературі. Переважно вказаний феномен розглядається в літературі з етології, антропології і психології.

Водночас важливими є знання про феномен грумінгу, у якому системно й багатомірно відображена природа людини. Знання про феномен грумінгу є необхідними для глибокого розуміння вчителем фізичної культури біопсихосоціальної природи людини й для цілеспрямованого застосування педагогом знань про грумінг в практиках і технологіях збереження здоров'я, включаючи рухові. Тому ми розглядаємо сучасні системні уявлення про грумінг як значущі й необхідні для вдосконалення здоров'язбережувальної та професійної компетентностей фахівця за напрямом фізична культура і спорт. Відповідно проблему цілеспрямованого застосування практично орієнтованих знань про феномен грумінгу для вдосконалення здоров'язбережувальної і професійної компетентностей фахівця за напрямом фізична культура і спорт визначаємо як актуальну й професійно значущу.

Мета. Методологічно й практично орієнтовано розкрити феноменологію грумінгу як біопсихосоціального, тілесного, тілесно-рухового й комунікативного феномену для цілеспрямованого застосування в освітніх практиках розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури в умовах післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Грумінг (англ. grooming – «чистка тіла», догляд за тілом) – це біологічно детермінована поведінка, спрямована на догляд і осмислення тіла (свого і/чи іншої особи) [1-4]. Уточнимо, що поняття грумінгу також застосовується для визначення маніпулятивної поведінки до дітей і підлітків, що переважно може

проявлятися з боку дорослих. В даному дослідженні ми розглядаємо грумінг як системну складну поведінку догляду за тілом.

З соціокультурних і психологічних позицій феномен грумінгу нами розкривається як вітально і біопсихологічно визначена антропопрактика, а саме як тілесно орієнтована турбота про себе і як особливе тілесне буття й самопізнання та самоформування своєї тілесності. Грумінг є складним багатоплановим явищем, яке спрямовано на забезпечення чистоти й комфорту тіла, удосконалення організації людини і її взаємодії з середовищем, пізнання й осмислення свого тіла та розвиток індивідуальної тілесності й тілесної ідентичності, компенсаторне переключення уваги й зняття напруження, протидію стресу (як замісна поведінка з домінуючим тілесним компонентом), психологічне виділення себе (чи іншої особи) з середовища, самопізнання, самопсихотерапію, рефлексію, ідентифікацію й гармонізацію, а також розвиток власної культури (перш за все культури тіла). Коротко представимо відомості про такі форми грумінгу, як автогрумінг і аллогрумінг.

Автогрумінг, це догляд свого тіла. Гігієнічні процедури, значною мірою самомасаж, ритмічне поглажування, чухання потилиці чи іншої ділянки тіла, чепуріння, певною мірою косметичні і водні процедури є типовими проявами грумінгу, який у людини розкривається також і в культурних вимірах. На думку Mikhail Epstein's, ам ериканського філософа і культуролога, грумінг лежить в основі розвитку культури.

Аллогрумінг – це догляд за тілом іншого. Аллогрумінг є формою дружньої, гармонійної, комфортної, такої, що відволікає від турбот, заспокійливої, «теплої» поведінки, спрямованої на іншу особу. Наприклад, кіт чи собака лагідно треться і облизує свого господаря або іншу тварину. У людей аллогрумінг проявляється в дружній і добрій поведінці, в етикеті, що включає як тілесні, так і психологічні контакти – дотики, поглажування, обійми.

Спрямованість аллогруміну як в людини, так і в ссавців зв'язана з соціальним статусом особи. Наприклад, «підлеглі» мавпи старанно вибирають блохи у вожака зграї (а не навпаки), а для них це ж саме роблять тварини, нижчі за статусом. Якщо ж грумінгу буде не достатньо, то це стає біосоціальною передумовою для конфлікту в сімейних парах, у стосунках між батьками й дітьми та інших соціальних системах. У людини в грумінгу як системно організованій поведінці можуть домінувати психологічні компоненти на фоні

зменшення обсягу і ролі тілесних, тобто може бути майже повністю психологічним – «безконтактним».

Актуалізуючи методологічний потенціал біосеміотики, ми інтерпретуємо феномен грумінгу [1-4], застосовуючи концепцію умвельту ([нім. Umwelt](#), «оточуючий світ») (концепція Якоба Ікскюля) [5], як єдиний життєвий світ людини. Умвельт репрезентується як світ діяльності і світ чутливості, який має також тілесний вимір. Тобто умвельт – це особливий життєвий світ, який в просторі знаходиться разом з людиною і біля неї самої. Поверхня тіла і найближчий простір до нього 5-20 сантиметрів ми відносимо до зони умвельту, який людина цілеспрямовано формує і підтримує. Важливим світоглядним і практичним смислом ідеї умвельту є те, що людина «не закінчується» за межами її шкірних покривів, її світ продовжується в найближчий простір і час. Ми вважаємо, що грумінг є біологічно визначеним шляхом формування умвельту, що перш за всевидимо проявляється в «активному життєвому просторі» біля людини. Одяг, розробка тілесного іміджу, як і рухова активність, є також способами формування свого особливого світу умвельту, який стає «видимим» для інших.

Осмыслюючи феномен грумінгу із педагогічних і здоров'язбережувальних позицій, ми актуалізуємо такі спрямування й цінності грумінгу (догляду за тілом): чистота, тілесна рефлексія, комунікація в процесі догляду за тілом, здоров'я, турботи про себе.

Догляд за тілом (грумінг) є біологічно детермінованою діяльністю, яка має багато проявів і через яку реалізуються різні функції. Аналізуючи важливість грумінгу, учитель має створити умови для адекватного задоволення учнями потреби в ньому. Тобто педагог має врахувати, що дитина, переодягаючись і причепурюючись, реалізує біологічно детермінований грумінг. Це ж відбувається під час гігієнічних процедур та нанесенні навіть мінімального макіяжу. Тому не варто дуже активно «підганяти» учнів, щоб вони швидко переодягалися, вмивалися, рухалися «уже» і «негайно». Людина має насолодитися цими гігієнічними процедурами і через них побачити себе. Елементи грумінгу на занятті фізичної культури розглядаються як значущі рекреаційні прийомами, які розширюють її потенціал. Учень приходить на заняття з фізичної культури не тільки для тренування, але й для відпочинку, для того, щоб «перевести дух» між заняттями. Це включає надання учням можливості перед початком (як і під час неї і

по завершенню) рухової активності «заглянути в себе» і «подивитися на себе» (провести рефлексію). Цей важливий та індивідуальний за своєю суттю час необхідний учням для «перевідкриття» себе в форматі істоти тілесної, рухової, вітальної, активної, гарної. Одним з ключів до себе є грумінг.

Оздоровчо-рухові системи можуть бути цілеспрямовано доповнені елементами грумінгу (зрозуміло, що в міру і дуже обмежено та при умові, коли це необхідно), що може включати обійми, поглажування самого себе (наприклад, тих ділянок тіла, на які чинився тиск чи були нанесені удари – зап'ястя, стопи, коліна та ін.), масаж, самомасаж. Важливою процедурою, яка може повною мірою розкрити психотерапевтичний і формувальний потенціал грумінгу як системної біологічної реакції є можливість прийняття душу після занять фізичною культурою, що, на жаль, у переважній більшості освітніх закладів є майже неможливим. У такому випадку ми рекомендуємо протерти тіло рушником, змоченим у воду.

Висновки. Інтегративно використовуючи психологічні, етологічні й культурологічні підходи, педагогічно орієнтовано репрезентуємо феномен грумінгу, що є складною системною поведінкою, спрямованою на очищення тіла, догляд за ним, комунікацію, тілесну рефлексію й самопізнання, яка притаманна як людині, так і тваринам. Практично орієнтовані знання про феномен грумінгу ми розглядаємо як значимий чинник розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури, який системно і багатомірно висвітлює природу людини. Знання про феномен грумінгу можуть бути цілеспрямовано застосовані для вдосконалення наявних оздоровчих і оздоровчо-рухових практик та технологій фізичної культури.

Список використаних джерел

1. Kalueff, A. V., La Porte, J. L., & Bergner, C. L. (Eds.). (2010). *Neurobiology of grooming behavior*. Cambridge University Press.
2. Thompson, K. P. (2010). Grooming the naked ape: Do perceptions of disease and aggression vulnerability influence grooming behaviour in humans? A comparative ethological perspective. *Current Psychology*, 29, 288-296.

3. Shutt, K., MacLarnon, A., Heistermann, M., & Semple, S. (2007). Grooming in Barbary macaques: better to give than to receive?. *Biology Letters*, 3(3), 231-233.
4. Spruijt, B. M., Van Hooff, J. A., & Gispen, W. H. (1992). Ethology and neurobiology of grooming behavior. *Physiological reviews*, 72(3), 825-852.
5. von Uexküll, J. J. (2014). J. v. Uexküll: Umwelt und Innenwelt der Tiere. *Uexküll: Umwelt und Innenwelt der Tiere*, 13-242.

ПТАШНІК НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогічних наук,
професійної та початкової освіти
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНО СПРЯМОВАНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. В статті розглядається шляхи формування патріотично спрямованих ціннісних орієнтацій учнів.

Ключові слова: патріотично спрямовані ціннісні орієнтації учнів, педагогіка, патріотизм, виховання.

Annotation. The article examines ways of forming patriotically oriented value orientations of students.

Keywords: patriotically oriented value orientations of students, pedagogy, patriotism, education.

На всіх етапах розвитку вітчизняної педагогічної науки неабиякого звучання набувала проблема використання патріотичних цінностей у духовному становленні особистості. Про це свідчить аналіз історико-педагогічних, філософських, соціологічних, культурологічних, етнографічних джерел, наукових праць вітчизняних та зарубіжних педагогів. Проте, сьогодні ця проблема є не менш актуальною, адже формування справжнього громадянина своєї держави з притаманними йому менталітетом та самосвідомістю повинно здійснюватись на засадах національно-патріотичних цінностей українського народу.